

1951), učiteljica v pokoju Julija Rajmer (u. 1965), učitelj Viktor Švigelj (u. 1966), uslužbenec v pokoju Julij Kopinič (u. 1968), teolog zgodovinar Ludvik p. Modeš Golia (u. 1969). Leta 1972 je umrl upokojeni vodja zemljiške knjige in dolgoletni honorarni arhivar Belokranjskega muzeja Ivan Drobnič, leto kasneje pa je društvo izgubilo kar tri ustanovne člane: Antona Rusa, Lojzeta Zupanca in Jožeta Prusa. Leta 1977 je umrl še Franc Petric.

Muzejsko društvo je za posebne zasluge, ki so jih posamezniki pridobili za razvoj Belokranjskega muzeja, za svoje organizatorsko, publicistično in znanstveno dejavnost, imenovalo **6 častnih članov**, in sicer leta 1951 upokojeno učiteljico na Vinici Poldko Bavdkovo in upokojenega ravnatelja Zavoda za žensko domačo obrt v Ljubljani Boža Račiča, leta 1953 pa univ. prof. v pokoju dr. Nika Županiča. Leta 1963 sta postala častna člana ravnatelj Dolenjskega muzeja v Novem mestu prof. Janko Jarc in honorarni arhivar Belokranjskega muzeja Ivan Drobnič, leta 1972 pa akad. slikar prof. Mihael Kambič. Od teh so društvene vrste zapustili dr. Niko Županič (u. 1961), Poldo Bavdkova (u. 1965), Ivan Drobnič (u. 1972) in Mihael Kambič (u. 1979).

Konec leta 1979 je društvo štel 10 ustanovnih članov, 2 častna člana in 105 stalnih članov. Skupaj 117 članov.

Na slavnostni seji društva 12. oktobra 1979 mu je občinska konferenca SZDL v Metliki podelila za njegovo 30-letno delo srebrno priznanje Osvobodilne fronte.

Belokranjsko muzejsko društvo upa, da bo v prihodnje vrste svojih članov še razširilo in pomladilo. To pa naj bi bilo zagotovilo, da bo njegovo delo v prihodnjem desetletju še boljše in rodovitnejše.

Jože Dular

MEDNARODNI ZNANSTVENI SIMPOZIJ »ŽIVLJENJE IN DELO MIHAJLA IDVORSKEGA PUPINA«

Novi Sad, 4.—6. X. 1979

V dneh od 4. do 6. oktobra 1979 je bil v Novem Sadu mednarodni znanstveni simpozij ob 125-letnici rojstva znanstvenika svetovnega slovesa, fizika in voditelja srbskega in jugoslovanskega izseljenskega gibanja v ZDA, M. I. Pupina, profesorja na kolumbijski univerzi v New Yorku.

Na simpoziju je bilo prebranih 48 referatov, ki so jih pripravili znanstveni delavci iz Jugoslavije, ZDA, ZR Nemčije in DR Nemčije. Med referati iz ZDA je bilo 9 referatov iz vrst jugoslovanskih izseljencev. Na plenarnem zasedanju je bilo prebranih 11 referatov, ki so obravnavali vplive takratne srbske družbe in Pupinove matere na oblikovanje mladega Pupina, izseljevanje iz Vojvodine, vire za Pupinovo življenje in delo ter problematiko bibliografije Pupinovih del in del o. Pupinu. Osemnajst referatov je v prvi sekciji obravnavalo pomen znanstvenega dela M. I. Pupina za razvoj znanosti in tehnike, devetnajst referatov pa je v drugi sekciji obravnavalo odnos Pupina do dogajanj na jugoslovanskih tleh in v jugoslovanskem izseljenstvu v ZDA ter pomen njegovega dela za jugoslovanske narode v ZDA in Jugoslaviji. V tem poročilu bom podrobneje obravnaval tiste referate, ki so zanimivi za slovenske znanstvene delavce s področja družboslovnih in humanističnih ved.

Na plenarnem zasedanju nas je seznanil Branislav Vranešević z ekonomsko-socialnimi in političnimi procesi v drugi polovici 19. stol. v Vojvodini in z njihovim vplivom na izseljevanje. Izseljevanje iz Vojvodine je potekalo najprej zlasti v Srbijo, Bolgarijo in Romunijo. Šele po veliki gospodarski krizi leta 1873 se začela masovnejše izseljevanje prebivalstva iz Vojvodine tudi v ZDA. Vranešević opozarja tudi na politične vzroke izseljevanja, med njimi zlasti na »razvojačenje« Vojne krajine in na politični in gospodarski pritisk, ki so ga izvajale ogrske oblasti na nemadžarsko prebivalstvo Vojvodine.

Lazar Bakić je v referatu Izseljevanje iz Vojvodine koncem 19. in v začetku 20. stoletja postavil tezo, da na izseljevanje ni imel prav nobenega vpliva politični pritisk ogrskih oblasti, saj naj bi se v obravnavanem obdobju izselilo iz Vojvodine relativno več Nemcev kot Srbov in ostalih slovanskih narodov. Proti tej tezi je na stopil v diskusiji Ivan Cizmić, ki je ugotovil, da je bilo že samo ekonomsko zapostavljanje vojvodinskega prostora politično motivirano s strani ogrskih oblasti. To pa je bil tudi glavni vzrok za izseljevanje nemadžarskega prebivalstva. Nikola Petrović je obravnaval politične razmere v Banatu v času Pupinovega šolanja in prve svetovne vojne. Ljubica Prodanović je obravnavala vpliv družinskega okolja na oblikovanje Pupinove osebnosti, Vladislav Tomović mnenje in stališče literarnih krogov v ZDA o Pupinu kot piscu avtobiografije v letih 1922—1924, Đorđe Basarić

pa vrednost Pupinove avtobiografije kot spodbude mladim izumiteljem in znanstvenim delavcem. Referenta Robert Gakovich in Miodrag Živanov sta obravnavala probleme virov ter ameriško in jugoslovansko literaturo o Pupinu. Branko Đukić je obravnaval Mihajla Pupina v sodobnih jugoslovanskih in tujih enciklopedijah, Gligor Popi pa Pupinovo znanstveno delo v romunski literaturi.

Prva skupina referentov druge sekcije je obravnavala splošne probleme srbskega in jugoslovanskega izseljenstva v ZDA pred prvo svetovno vojno. Tihomir Telišman je obravnaval oblike zbiranja jugoslovanskih izseljencev v ZDA pred prvo svetovno vojno. Razlikuje teritorialne ter etnične skupnosti in institucije hrvaških, srbskih in slovenskih izseljencev v ZDA. Opozarja na vpliv, ki so ga imele slovenske, hrvaške in srbske cerkve na naše izseljence, salooni, bankirji, podporne organizacije, časopisi, kulturni domovi, politična, dramska in pevska društva.

Bogumil Hrabak je v referatu obravnaval vprašanje položaja Srbov v ZDA v času do prve svetovne vojne. Ugotovil je, da se je večina srbskih imigrantov doselila v ZDA po letu 1880, čeprav so prve srbske naselbine in organizacije obstajale že pred sredino 19. stoletja. Večino srbskih imigrantov v ZDA so tvorili Srbi iz Avstroogrške, le manjši del pa Srbi iz Srbije in Črne gore. V referatu Bogumila Hrabaka je bilo govora tudi o številčnosti srbskih izseljencev v ZDA v času pred prvo svetovno vojno. Referent se je skliceval le na cenitve posameznikov in organizacij ter na podatke ameriških imigracijskih oblasti o številu imigrantov glede na njihovo narodnost. Ni pa omenjal podatkov ljudskega štetja iz leta 1910 o materinem jeziku imigrantov prve in druge generacije v ZDA. Navajal je cenitve Jugoslovanskega odbora v Londonu in predstavnikov Jugoslovanske zedinjene mladine, da je živelo v Severni Ameriki v času prve svetovne vojne okrog 500 000 Hrvatov, 200 000 Slovencev in 100 000 Srbov. Analiziral je tudi slab ekonomski in socialni položaj srbskih imigrantov v ZDA. Ugotovil je, da so se izseljenci iz določenih pokrajin matične domovine naseljevali v ZDA skupaj v določenih mestih, na primer Dalmatinci v mestih Kalifornije. Zato so srbski imigranti ohranjali tudi pokrajinsko zavest. Podal je tudi analizo socialnih, podpornih in političnih srbskih izseljenskih organizacij ter pregled srbskega izseljenskega tiska.

Adam Eterovich je v referatu obravnaval prve pionirje imigrante v ZDA iz vrst jugoslovanskih narodov. Ugotovil je, da je ameriška statistika uvrščala imigrante iz vrst jugoslovanskih narodov, ki so se doseljevali v ZDA od začetka 18. stoletja pa vse do ljudskega štetja 1900 med Avstrijce, Ogre, Benečane, Italijane, Turke idr. To je ugotovil na podlagi izvirnega statističnega pramateriala popisnic prebivalstva v ZDA od leta 1790 do leta 1890. Na osnovi podatkov, ki jih je zbral v tem gradivu, je tudi ugotovil, da so bile iste osebe ob priliki ljudskih štetij različno popisane glede na pokrajino, iz katere so prišle v ZDA.

Referata Grecića in Petroviča sta obravnavala vlogo Mihajla Pupina v organiziranju srbskih izseljencev pred prvo svetovno vojno. Neraziskana je doba do leta 1908, ko je postal predsednik osrednjega odbora Južnih Slovanov. Ta odbor se je ob aneksijski krizi leta 1908 zavzel za informiranje širokih krogov ameriške javnosti o neupravičenosti Avstroogrške do aneksije Bosne in Hercegovine. Istega leta je bil Pupin izbran tudi za predsednika Slovanskega imigrantskega društva, ki je dajalo prvo zatočišče slovanskim izseljencem ob prihodu v ZDA. Leta 1909 je Pupin postal predsednik Društva zedinjenih Srbov »Sloga« in kot tak politični voditelj srbskih izseljencev.

Milenko Karanovich je v referatu obravnaval Pupinovo pomoč Srbiji in Črni gori v času balkanskih vojn. Njegova pomoč se je manifestirala v organiziranju številnih sestankov srbskih in črnogorskih izseljencev, na katerih je navduševal zbrane za zbiranje gmojne pomoči kot tudi prostovoljcev za pomoč stari domovini. Sam je v ta namen prispeval 10.000 \$. Velik pomen teh sestankov je bil tudi v tem, da so ameriški časopisi seznanjali Američane o dogajanjih na Balkanskem polotoku in o odzivih ameriških izseljencev jugoslovanskega porekla na ta dogajanja. Tudi Pupin sam je seznanjal ameriško javnost o dogajanjih v svoji stari domovini s številnimi članki, ki jih je objavljal v raznih ameriških časopisih.

Novica Rakočević je v svojem referatu obravnaval Pupinovo pomoč Črni gori v prvi svetovni vojni. Osvetlil je zlasti Pupinovo vlogo pri vračanju črnogorskih izseljencev — vojnih obveznikov v domovino, kakor tudi njegovo vlogo v zbiranju sredstev za materialno pomoč Črni gori. Posebno pomembna je bila njegova vloga pri organiziranju prevoza okrog 3000 črnogorskih izseljencev-prostovoljcev v staro domovino z angleškimi ladjami.

Koča Jončić je v svojem referatu obravnaval odnos Mihajla Pupina do narodnostnega vprašanja. Kot glavni vir mu je služila Pupinova avtobiografija »From

Immigrant to Inventor». Obravnaval je zlasti vplive, ki so oblikovali Pupinovo narodnostno zavest. Pupinov odnos do nacionalnega vprašanja je obravnaval z dveh stališč. Na eni strani je prikazal Pupinov odnos do nacionalnega vprašanja kot univerzalnega problema odnosov med narodi in rasami, na drugi strani pa njegov odnos do problema uresničitve skupne zgodovinske težnje Srbov in drugih Južnih Slovanov po osvoboditvi in združitvi. Koča Jončić je obravnaval tudi Pupinovo stališče do problema medsebojnih odnosov med posameznimi jugoslovanskimi narodi v novo nastali državni tvorbi. Ugotavljal je, da se je Pupin zavzemal za nastanek Jugoslavije, ki bi bila formalno povečana Srbija s Karađordevići na čelu, vendar pa se je zavzemal tudi za pravico vsake jugoslovanske narodnosti, »da svobodno in neodvisno razvija svoje cerkve, šole, industrijo, kmetijstvo in trgovino«. Leta 1915 je dal tudi idejo za izdajo časopisa v slovenskem jeziku, ki ga je tudi mesečno financiral z 250 \$.

Druga skupina referentov druge sekcije je obravnavala vprašanje vloge in dela Mihajla Pupina v jugoslovanskem izseljenskem gibanju v ZDA za ustanovitev jugoslovanske države med in po prvi svetovni vojni. Ivan Čizmić je podal pregleden referat za to tematiko. Pupin je bil v tem času predsednik »Sloge«, generalni konzul Kraljevine Srbije v New Yorku ter član Jugoslovanskega odbora v Londonu. Pomembno vlogo je odigral pri kontaktih med Wilsonovo vlado in jugoslovanskimi izseljenci. Zanimiva so njegova stališča do narodnostnega vprašanja. V srbskem izseljenskem časopisu »Srbobran« z dne 6. decembra 1917 je Pupin napisal zanimiv članek »Jugoslavija ali Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev«.

Dragoljub Živojinović je v svojem referatu obravnaval Pupinovo nacionalno politično delo v prvih letih prve svetovne vojne na osnovi virov, ki so ohranjeni v arhivih State Department in Department of Justice. Ugotavlja, da je to delo, še zlasti propagandno delo med jugoslovanskimi izseljenci v ZDA za zbiranje prostovoljcev za pomoč Srbiji in Črni gori, naletelo na odpor in na diplomatske proteste avstroogrškega veleposlanika v ZDA. Le-ta je trdil, da Pupinova dejavnost pomeni kršitev nevtralnosti ZDA. Prišlo je do več poskusov sodnega pregona Pupina s strani ameriških oblasti, vendar ni prišlo do realizacije.

Sledila je skupina referatov, ki so obravnavali vlogo M. I. Pupina v boju za jugoslovanske meje po prvi svetovni vojni. Referat Matjaža in Vladimirja Klemenčiča je obravnaval prizadevanja Mihajla Pupina za jugoslovanske meje v okviru celotnega jugoslovanskega izseljenskega gibanja v ZDA. Poudarjena je bila težnja vseh jugoslovanskih izseljencev v ZDA po zedinjenju vseh jugoslovanskih narodov v etničnih mejah. V referatu je bilo naglašeno tudi pomanjkanje virov za Pupinovo dejavnost v boju za meje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Podana je bila analiza nekaterih dokumentov, ki jih je predal Pupin na mirovni konferenci v Parizu oziroma jih je odposlal v ZDA. Andrej Mitrović je kot dober poznavalec zgodovine mirovne konference v Parizu leta 1919 opozoril na to, koliko je pravzaprav mogel Pupin vplivati na določitev jugoslovanskih meja; bil je to tega skeptičen.

Po diskusiji, ki se je razvila po prebranih referatih, so sodelovali Milan Bulajić, Dragoljub Živojinović in Matjaž Klemenčič. Vsi diskutanti so se strinjali s tem, da bo potrebno vložiti še veliko napora za ugotovitev resničnega pomena vloge M. I. Pupina v boju za jugoslovanske meje po prvi svetovni vojni. Dragoljub Živojinović je opozoril, da bo pri tem igral pomembno vlogo Johnsonov dnevnik z mirovne konference v Parizu, ki se nahaja v Johnsonovi zapuščini na kolumbijski univerzi v New Yorku.

Tretja skupina referatov druge sekcije je obravnavala različne teme iz Pupinovega življenja. Referenti so obravnavali odnose Mihajla Pupina z brati Jevtić (Dragoljub Colić, Svetislav Vrška) in Mihajla Pupina kot prijatelja umetnosti. Mihajla Pupina in njegovo pomoč stari domovini po prvi svetovni vojni pa so obravnavali referati Save Živkova (Pupinov odnos do jugoslovanskega kmetijstva v času svetovne gospodarske krize) in Branislava Čurčića (Pupinov testament). Referenta sta poudarila veliko Pupinovo skrb za razvoj jugoslovanskega gospodarstva, še zlasti kmetijstva, kar nam dokazujejo tudi precejšnje vsote denarja, ki ga je Pupin namenil v svojem testamentu za razvoj kmetijstva v Jugoslaviji.

Vsi referati, ki so bili prebrani na tem simpoziju, seveda nimajo enake znanstvene vrednosti. Vendar je simpozij v celoti pomemben prispevek k proučevanju ne samo Pupinove vloge v srbskem in jugoslovanskem izseljenstvu, ampak tudi srbskega in jugoslovanskega izseljenstva na splošno. Raziskovalcem problematike jugoslovanskega izseljenstva v ZDA tako iz ZDA kot iz Jugoslavije je nudil tudi možnosti, da navežejo medsebojne stike in sklenejo delovne dogovore za nadaljnje raziskovalno delo.

Matjaž Klemenčič